

Gospodarski razvoj zahteva spremembo odločevalskih elit

Lojze Sočan, sobota, 03.03.2018

Dosedanje strankarsko-finančne elite so zavrogle temeljne vrednote, zavirale strateške cilje in sprejemale napačne razvojne odločitve.

Odprava korupcije, neracionalnosti in neučinkovitosti države bi zagotovila največji delež sredstev za približanje slovenskih plač konkurenčnim državam.

Slovenska politična oblast je na temelju večstoletne kulturne identitete naroda, uveljavljenih evropskih civilizacijskih norm in jasne politike osamosvojitve državi zagotovila samostojno razvojno pot. V tem pogledu je z vključevanjem v evropske integracije glavni strateški cilj države doseči približanje visoko razvitim skandinavskim državam in drugim državam srednje Evrope z najbolj konkurenčnim gospodarstvom in najbolj humano družbo.

Za visoko razvite skandinavske države in države srednje Evrope je značilen koncept razvoja na celostnem znanju naroda (izobraževanje, usposabljanje, raziskave & razvoj/R&R, informacijsko-komunikacijske tehnologije/IKT), zadostnem lastnem ustvarjanju kapitala, tehnološkem razvoju in inovacijah ter ohranjanju okolja, visoki stopnji socialne kohezije in sprejemanju glavnih razvojnih odločitev s konsenzom družbenih partnerjev. Razvite članice severne in srednje Evrope te cilje dosegajo z visoko stopnjo preglednosti poslovanja države, javnega sektorja, gospodarstva in družbe. Tako uspešno zmanjšujejo korupcijo, neracionalnost in neučinkovitost držav ter s tem izboljšujejo razmere poslovanja gospodarstva in zagotavljajo socialno kohezijo. To jim uspeva kljub politični podpori, ki jo kapitalsko najmočnejše države, predvsem ZDA in Velika Britanija, v sedanjem času ponujajo globalni uveljavitvi finančno zasnovanega plenilskega neoliberalizma (davčne oaze, socialno razslojevanje, razprodaje v kapitalsko odvisnih državah ...).

Slovenska oblast je posebno v prvih letih obstoja države prevzela nase odločilne naloge upravljanja družbe in vodenja gospodarstva, od vojaške osamosvojitve, oblikovanja ustavnih norm, politik, pravnih norm in ukrepov do priznanja države ter množice multilateralnih in bilateralnih družbenih in gospodarskih sporazumov. Vendar se je prav v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja v nastajajočih družbah konsenza krepilo sprejemanje strateških in razvojnih odločitev v sodelovanju družbenih partnerjev, še posebno oblasti, dela in znanja, gospodarstva, kar je te družbe v dobrem desetletju utrdilo kot razvojno najbolj uspešne države v svetu. Nasprotno pa se je Slovenija v tem obdobju z vednostjo evropske komisije (EK) pogrezala v nepreglednost poslovanja, razmahnilo so se pravna prenormiranost in birokracija, korupcija ter neučinkovitost države in večine gospodarstva, neodgovorno zadolževanje za tajkunsko lastninjenje ter velika razvojna kriza s kasnejšo bolečo razprodajo podjetij in infrastrukture.

Slovenija ima še vedno pomembne zdrave osnove za nadpovprečno uspešen gospodarski in družbeni razvoj. Izredno uspešno izvozno gospodarstvo, na katero politično-finančne elite nimajo večjega vpliva (razen previsokih obdavčitev), Slovenijo s skoraj 20.000 USD izvoza na prebivalca uvršča v ožji svetovni vrh, po pozitivni razliki med izvozom in uvozom pa v sam svetovni vrh. Ta del gospodarstva ji omogoča, da sploh deluje kot normalna država.

Prav tako sodimo med države z izredno visokim varčevanjem (nad 17 milijard evrov, od tega nad 10 milijard sredstev na vpogled), vendar država tega kapitala ne zna ali noče vključiti v svoj razvoj. Izredno pozitivne so mnoge dejavnosti javnega sektorja, od vrtcev do univerze, vrhunskih kadrov in raziskav pa do civilne družbe in prebivalstva, kot je npr. socialna mreža, organiziranost gasilcev, do športa. Za vse uspešne segmente je značilen strateški pristop. In obratno, nenačrtno reševanje problemov težave vedno povečuje. Npr. sedanje stavke za zvišanje plač niso le posledica Zujfa, dolgotrajnih plačnih nesorazmerij, ampak tudi političnega kadrovanja, slabega vodenja ter neučinkovitosti mnogih institucij, prevelike razlike med bruto in neto plačo itd. Brez razvojnega koncepta, kot ga imajo uspešne države, odprava kritičnih plačnih nesorazmerij ne bo rešila problema.

Lahko pa to državo stane milijardo evrov, pa samo ogrozi proračun in še poslabša konkurenčnost gospodarstva, saj Slovenija s tem ne bi zmanjšala nenormalno visokega razmerja med bruto in neto plačo. Na to še posebej opozarja gospodarstvo. Ne pove pa, od kod pridobiti sredstva za to spremembo. Učinkovito pogajanje o plačah je mogoče samo v okviru sodobnega razvojnega koncepta, npr. po zgledu skandinavskih držav (npr. The Nordic Model, 2007); ta upošteva predvsem naslednja vprašanja:

- sproti prilagajati minimalne plače in odpravljati najbolj kritična plačna nesorazmerja v javnem sektorju;
- najprej je treba utemeljiti, kakšna naj bo struktura in kvaliteta javnega sektorja ter kakšno naj bo vodenje njegovih institucij, da bo javni sektor učinkovit in bo najbolj koristil razvoju gospodarstva in celotne družbe;
- koliko zmanjšati razmerje med bruto in neto plačo (kar je tudi aktualni projekt nemške vlade in gospodarstva), da se bo v tem pogledu Slovenija približala članicam EU, da se bo konkurenčnost gospodarstva še okrepila ter da se bodo plače vseh zaposlenih ob enakem bruto izplačilu ustrezno povečale, v določenem razmerju pa tudi pokojnine;
- od kod vzeti sredstva za občutno zmanjšanje sedanje razlike med bruto in neto plačo;
- in končno, v kakšnem obdobju uveljaviti ta zahtevni proces; verjetno je za to potrebno vsaj triletno obdobje.

Razvojna sposobnost in življenjska raven

Slovenija mora odpraviti najbolj kritična plačna nesorazmerja, ki povzročajo socialno razslojevanje in škodijo razvoju. Največji delež sredstev za prilagoditev razlike med bruto/neto plačami pa mora izvirati iz ureditve slovenske države po zgledu razvojno najuspešnejših članic EU in drugih držav, to je z odpravo korupcije, nesprejemljivo vplivne birokracije, izboljšanjem vodenja in s tem s povečanjem racionalnosti in učinkovitosti uprave in javnega sektorja. Po oceni stroke se tu skriva za okrog dve milijardi evrov prevelikih izdatkov oziroma premajhnih prihodkov proračuna letno.

Med področja korupcije sodijo predvsem: javna naročila, še vedno prevelika siva ekonomija, neplačevanje prispevkov in davkov, neizterjani davki, oaze. Med glavne neracionalnosti sodijo predvsem: nelikvidnost in finančna nedisciplina kljub velikim finančnim sredstvom na bankah ter nedopustne neracionalnosti, celo ropanja pri razprodaji uspešnih podjetij in infrastrukture. Med ključne neučinkovitosti sodijo predvsem: še vedno prenizek donos na kapital, ki vsaj za 2 do 5 odstotnih točk zaostaja za uspešnimi državami, informacijsko neurejena lokalna uprava (Avstrija in Danska, za primer, sta v enem letu prepolovili število občin), razraščena birokracija na vseh ravneh, ki zavira naložbe, gospodarsko rast ob množici neurejenih vprašanj, od črnih gradenj do zakonskih norm in prakse, ki še vedno dopuščajo razpolaganje in prenašanje nelegalno pridobljenega premoženja.

Odprava korupcije, neracionalnosti in neučinkovitosti države bi zagotovila največji delež sredstev za približanje slovenskih bruto/neto plač konkurenčnim državam. Poleg večje konkurenčnosti gospodarstva ter višje življenjske ravni ta proces bistveno zmanjšuje beg mladih kadrov v tujino in privablja nove talente. Ob že ugodnih vlaganjih gospodarstva v R&R bi bilo treba del davčnih olajšav za te namene (npr. postopoma do 20 odstotkov) zagotoviti za uveljavljanje strateškega R&R sodelovanja med podjetji, univerzo in inštituti (npr. švedski zakon o tretji nalogi univerze, 1997).

Z zvišanjem obdavčitve na kapital in premoženje na povprečno evropsko raven, to je z 0,66 odstotka na okrog 1,7 odstotka BDP, pa Slovenija lahko omogoči in pospeši še dva pomembna razvojna procesa: s polovico teh sredstev bi bistveno povečali domači tvegani kapital, saj Slovenija v primerjavi s povprečjem EU, kaj šele v odnosu do najbolj inovativnih držav, zagotavlja samo 12 odstotkov tveganega kapitala (European Innovation Scoreboard, 2016) za podporo zagonskim podjetjem (start-up) in njihov razvoj (scale-up), kar je tudi osnova trajne strukturne prenove in rasti dodane vrednosti slovenskega gospodarstva. Drugo polovico sredstev od zvišanja tega davka pa Slovenija lahko usmeri v spremljanje sodobnih tehnologij v svetu (npr. od okrog 30 uveljavljenih novitet v medicini v svetu letno jih Slovenija zaradi nezadostnih financ lahko obravnava le okrog 5), za vrhunske tehnološke raziskave in premo, tehnološki razvoj, mlade raziskovalce, mednarodna sodelovanja in podobno.

Elite in globalni razvojni voditelji

Prva zakonitost urejenih skupnosti je preglednost poslovanja na ravni države, gospodarstva in družbe, kar odločilno odpravlja korupcijo. Slovenija še vedno tava v nepreglednosti na vseh ravneh. Med množico primerov ribarjenja v kalnem je npr. drugi tir. Sedanjega je pred pol stoletja sama zgradila Luka Koper, drugega slovenska država gradi četrto stoletja. Tudi ta vlada del sploh še ni začela. Prva okvirna ocena te vlade za en tir se je gibala okrog 1,4 milijarde evrov; ob velikih prizadevanjih civilne iniciative se je ta napihnjeni znesek znižal na okrog milijardo evrov za oba tira. Danes pa ob polnih bankah denarja v Sloveniji vlada kljub protestom stroke in javnosti v popolni tajnosti vodi pogajanja z Madžarsko, ki posluje s trikrat dražjim denarjem in z ambicijo solastnine v Luki Koper! Tako se uničujejo najboljša podjetja in strateški cilji države! Poglejmo, kako so vodilne elite nekaterih držav uredile svoje gospodarstvo in družbo, kar je bila osnova, da so danes med razvojno najbolj uspešnimi na svetu:

- V 60. letih 20. stoletja je podpredsednik vlade Zvezne republike Nemčije dr. Ludwig Erhard dobil pooblastila za vodenje gospodarstva. Zagotovil je preglednost razvojnih odločitev in z vodilnimi gospodarstveniki sprejemal odločitve, ki so kmalu pripeljale do svetovno znanega nemškega gospodarskega čudeža.
- Predsednik Singapurja Lee Quan Yeu je od 70. let do konca 20. stoletja v sodelovanju z vodilnimi gospodarstveniki ter vse bolj tudi z univerzo in inštituti začrtal in uveljavil strateški prehod od zanemarjene trgovinske države v tehnološko-inovacijsko silo z visokim življenjskim standardom.
- Od vojne povsem uničeno Južno Korejo so politične elite, vključno z diktatorjem Parkom, v sodelovanju z vodilnim gospodarstvom ter vse bolj z nosilci znanja in tehnološkega razvoja, pripeljale med tehnološko vodilne države na pomembnih področjih.
- Če bo Kitajska še prej kot v eni generaciji izkoreninila korupcijo (sklepi CK, 2017), prešla na bistveno višjo kvaliteto izdelkov in storitev ter podprla okrog tisoč svojih multinacionalk z vrhunskimi tehnologijami in inovacijskim okoljem, bo s finančno močjo, globalnim razvojnim sodelovanjem (svilna pot, AIIB ...), ob miru v svetu, v celoti prevzela vlogo vodilnega globalnega gospodarstva.
- Elite skandinavskih družb konsenza so v pripravah na vstop v EU odločitve o kvalitativni prenovi gospodarstva in družbe utemeljile na stalni krepitvi celostnega znanja (šolstvo, usposabljanje, R+R, IKT) svojih narodov, tehnološkem razvoju in inovativnosti ter jih sprejemale z visoko stopnjo konsenza in s trajnim sodelovanjem z vodilnim gospodarstvom, z nosilci tehnološkega razvoja in inovacij, s predstavniki dela in znanja, s civilno družbo in svetom. Zato imajo te razmeroma majhne države potencial znanja, da obvladujejo večino sodobnih vrhunskih tehnologij ter imajo ustrezno inovacijsko okolje za uspešen prehod v digitalizacijo.
- Podobno je tudi Nemčija v prejšnjem desetletju z visoko stopnjo soglasja med politiko, vodilnim gospodarstvom, močnimi sindikati ter vse bolj z znanostjo in univerzami državo očistila neracionalnosti in se danes z zdravimi razvojnimi odločitvami uvršča med vodilna svetovna gospodarstva.

Na podobne načine se »prebujajo« še mnogo držav po svetu; bistveni značilnosti njihovega uspeha sta preglednost in soglasje družbenih partnerjev pri sprejemanju razvojnih odločitev.

Tavanje elite v nepreglednosti, korupciji in neučinkovitosti

Slovenija mora za uspešen razvoj spremeniti strukturo odločevalnih elit. Dosedanje strankarsko-finančne elite so zavrgle temeljne razvojne in družbene vrednote, zavirale strateške cilje ter sprejemale preveč napačnih razvojnih odločitev, kljub temu da sta jih nevezana stroka in uspešno gospodarstvo na možne zablode vedno pravočasno opozarjala:

- Na področju vrednot so slovenske oblasti ukinile SDK kot najuspešnejšo evropsko agencijo za spremljanje likvidnosti (nagrada v Londonu, 1989); nikdar ni bila v celoti pojasnjena niti sankcionirana orožarska afera; uveljavljen je bil protiustaven izbris nad 20.000 prebivalcev Slovenije; podpora uveljavljanju »domačih kapitalistov« je temeljila na nepreglednih prodajah obveznic, certifikatov in delnic, kar je privedlo do bogatenja ožjega kroga nosilcev in je bila pomembna osnova za kasnejša množična izčrpavanja podjetij in pogubo celih panog slovenskega gospodarstva; birokracija se je v Sloveniji razrasla čez vse normalne meje, saj je število zakonov od leta 1991 do danes poraslo z okrog 450 na 900 ter podzakonskih aktov in predpisov z 900 na 19.000! Tožilstvo dolgo ni imelo podpore, politično usmerjanje sodstva pa je dodatno skrhalo meč pravice v Sloveniji. Pogoji za ribarjenje v kalnem političnih in finančnih »elit« so bili zagotovljeni.
- Mnogi strateški projekti so bili zaradi strankarske patronaže že v začetku pohabljeni ali pa se sploh niso realizirali: redki smo še v prvi polovici 90. let opozarjali, da je treba avtocestni in moderni železniški sistem graditi skladno, saj najtežji tovornjak uničuje cesto kot okrog 130.000 osebnih vozil. Nemčija je že sredi 90. let in naprej imela razmerje med naložbami v avtoceste in železnice 1,5–2 proti 1, medtem ko je Slovenija to razmerje do nedavnega zadržala na nenormalni ravni 20–25 proti 1 in ob obilju kapitala in dobičku Luke Koper ni sposobna zgraditi 27 km proge, kaj šele približati Slovenijo evropskim standardom hitre železnice. Teš 6 je stroka pravočasno negativno ocenila, zdaj pa se politiki zvijajo, kdo je bil manj koruptiven. Tudi strateški cilji energetike in njenega pretežnega prehoda na obnovljive in okoljsko sprejemljive vire so še v megli. In končno: vlade in druge odločevalske elite se sploh še ne ukvarjajo s ključnim vprašanjem, ki je osnova za prehod v digitalizacijo ter sodobno gospodarstvo in družbo, namreč, kako povečati letna vlaganja v celostno znanje z današnjih okrog 14 odstotkov na skoraj 20 odstotkov BDP, s čimer bi se po tem kriteriju približali Skandinavcem!
- Nič manj zablod, kljub opozorilom stroke, ni na področju tekoče gospodarske politike in razvojnih odločitev: že prva vlada je takoj potolkla večino slovenskih multinacionalk kot »socialistične mastodont«, npr. Metalno, Litostroj, Elan in še mnoga podjetja, ki so uspešno izvažala po vsem svetu, medtem ko je Evropska gospodarska skupnost trideset let (1960–1990) podpirala razvoj svojih evropskih in globalnih podjetij, nosilcev sodobnih znanj, tehnologij in izvoza. Dobili smo domače kapitaliste, a predvsem zaradi možnega finančnega izčrpavanja izgubili večino tekstilne, čevljarke in kovinskopredelovalne industrije ob mnogih desetstisočih brezposelnih. Vstop v EU je slovenskim bankam in podjetjem prvič omogočal poceni kapital, zato je v obdobju 2004–2008 porasla bruto zadolženost države s 15 na 39 milijard evrov oziroma bank in podjetij z 11 na 31 milijard evrov. Da bi v krizi do leta 2015 lahko zmanjšali zadolženost naših bank in podjetij do Zahoda z 31 na manj kot 15 milijard, se je morala država zadolžiti z 8 na okrog 27 milijard evrov (vir: Banka Slovenije). Nesreča Slovenije je bila koruptivna in nesmotna poraba večine tega kapitala za lastništva tajkunov ter za tehnološko nezrele programe gradbeništva in tehnološko nezahtevnih dejavnosti ob uvozu nekvalificirane delovne sile, kar je kasneje vse propadlo. Nato je Zuf s t. i. varčevalno politiko trojke povzročil Sloveniji veliko razvojno škodo na področju sociale, zdravstva, šolstva, univerze in raziskovanja, medtem ko so razvitejše članice EU v času krize predvsem lajšale nelikvidnost podjetij, izboljševale vodenje, menedžment in inovacije. Vloga evropske komisije je bila skrajno dvolična: dopuščala je nerazumno zadolževanje, finančno nedisciplino v javnih financah in korupcijo Slovenije in drugih članic, potem pa kot vodja trojke zahtevala škodljivo varčevanje in zaveze o razprodaji podjetij in infrastrukture globalnemu kapitalu. Slovenija je dodajala še slabo vodenje javnega sektorja in podjetij z državnim lastništvom s prek 200 predstavniki strank v upravah in nadzornih svetih. Vrhunec korupcije in neučinkovitosti pa sta DUTB in SDH. Slovenska politika je edina ob prenosu slabih terjatev na DUTB zagotavljala bonus 71 odstotkov na računovodsko vrednost podjetij, medtem ko večina članic EU bonusa sploh ni poznala. Odtujitev slovenskega kapitala z razprodajami je v zadnjih letih predstavljala velik delež gospodarske rasti (npr. NKBM: davkoplačevalci smo vložili 720 milijonov evrov, prodana za 250; Helios prodan za 146 in novi lastnik ga proda naprej za 570 milijonov; Fotona prodana za 28 in naprej za 120 milijonov; samo Palace hotel z naložbo prek 100 milijonov je bil prodan za 27, podobno še drugi hoteli hrvaškemu lastniku; Letrika in Pivovarna Laško sta bili šestkrat dražje prodani od nakupa DUTB; Protej je prevzela DUTB z vrednostjo nič, prodan čez nekaj mesecev za 181 milijonov evrov). Politično-finančni lobi je s takimi mahinacijami in razlastitvami delničarjev uničil trg kapitala v Sloveniji, kjer na bankah leži na vpogled nad 10 milijard evrov, podjetja pa za razvoj potrebujejo kapital.

Tako ne gre več naprej! Izredno uspešno, a davčno preobremenjeno izvozno gospodarstvo, davčno preobremenjeni zaposleni ter neomadeževana civilna družba morajo čim prej prekiniti dosedanje razkrajanje slovenske države, gospodarstva in družbe. Islandski narod, ki je odstranil in sodil svojemu grabežljivemu in neodgovornemu politično-finančnemu lobiju, v svetu ne velja za prevratnika, ampak za ugleden narod in perspektivno državo. Tudi slovenski narod mora doseči podoben status za utrditev svojega položaja v sicer dokaj neurejeni EU in še bolj neurejenem in nevarnem svetu.

Nujnost sprememb

- Sedanje vodilne strankarsko-finančne elite niso sposobne urediti slovenske države po zgledu razvojno najbolj uspešnih držav v današnjem svetu. Gre za področja vrednot, strateških ciljev in gospodarskih odločitev ter za izoblikovanje koncepta razvoja na znanju naroda, krepitvi tehnološkega razvoja in inovacij ter zagotavljanju socialne kohezije naroda in za ohranitev okolja, ob soglasnem sprejemanju gospodarskih in razvojnih odločitev vseh družbenih partnerjev.
- Zato mora Slovenija čim prej spremeniti dosedanje strukturo strankarsko-finančnih in birokratskih nosilcev odločanja na področju gospodarstva, financ in strateških ciljev, tako v vladi in državnem zboru oz. državnem svetu ter v pristojnih institucijah, z zagotovljeno večino predstavnikov uspešnega gospodarstva, civilne družbe ter dela in znanja.
- Da bi Slovenija to dosegla, mora prva odgovorna slovenska vlada najprej zagotoviti visoko raven preglednosti poslovanja na vseh ravneh uprave, javnega sektorja in gospodarstva, kar bo ob podpori večine medijev pomembna osnova za odpravljanje korupcije, neracionalnosti in neučinkovitosti v državi, javnem sektorju in gospodarstvu.
- Najprimernejše svetovalke za izvajanje tega zahtevnega procesa kvalitativne preobrazbe uprave, gospodarstva in družbe so predvsem družbe konsenza – tudi članice EU – z najvišjo stopnjo preglednosti v gospodarstvu in družbi ter z najbolj konkurenčnimi gospodarstvi in najbolj humanimi družbami v sedanjem svetu.